

Пад Берлинског зида као почетак кризе

Пише: Синиша Љепојевић
уторак, 10 новембар 2009 14:10

Пад Берлинског зида, који је скоро 28 година делио град Берлин и на симболичан начин два супротстављена светска модела, један је од ретких мирнодопских догађаја који је истински променио историју света. Са Зидом је срушен међународни поредак изникао из Другог светског рата. Док се тамо где је некада био Зид организују славља и “победничка” весеља (самозадовољства), савремени свет се још увек тетур у рушевинама некадашњег међународног поретка.

Они који верују да су тог новембарског дана 1989. године победили, озбиљност пада Зида упорно поједностављују идеолошком победом западног капитализма на челу са Америком над совјетским комунизмом. Свет више, поручује се, није подељен и “слобода” је извојевана за све људе. Ни “поражени” се не осећају ништа лошије и поручују како су и они сада део “светске породице”. Све је то тачно, али није потпуна слика онога шта стварно десило и шта је донео пад Берлинског зида. Том, у основи, пропагандом потискује се сва озбиљност тог догађаја и практично одлаже суочавање са последицама које је изазвао. И то, пре свега са последицама које трпи “победник”.

Пад Берлинског зида је довео до убрзаног распада европског комунистичког блока и потом Совјетског Савеза и совјетске империје. Али, уз Совјетску истовремено је пропала и друга, америчка империја. Са падом је дошао крај двеју империја – совјетске и америчке.

Једина стварна америчка империја је постојала у време такозваног “хладног рата” када је свет, под идеолошким изговором, био подељен на “контролне зоне” које су у ствари биле модерне империје. Тако је западни део планете био под америчком контролом и то је била једина досадашња америчка империја. Као и у свакој империји, тај део света је без поговора слушао све шта каже Америка, јер само је њена империја, како се тврдило, могла бити гарант “слободе” и заштите од комунизма и Совјета. Америка је то и дебело наплаћивала. На пример, у том периоду је 80 одсто профита из западне Европе завршавало у Америци, а да и не говоримо о концентрацији научних и образовних капацитета који су се из земаља империје сливали у америчке образовне и научне институције. Са падом Зида нестало је подела, па је “слобода” дошла не само за бивше комунистичке земље него и за оне, углавном европске, које су биле у америчкој империји. Није више било страха од Совјета, тог главног корбача Империје, па су се отвориле и другачије могућности које су, пре свега, успоравале одлив капитала ка Америци. Империја је остајала са све мање прихода.

Америка, међутим, није уважавала ту нову реалност и настојала је, и још увек настоји, да задржи и прошири ту своје нестајућу империју. Ту је узрок многих савремених проблема у свету, покушај очувања империје која више не постоји. То је, наравно, узалудан посао, али је временом свет постао немирније и опасније место него што је био и платио је високу цену. Одржавање неодрживе империје се претворило у бескрајне претње онима који не слушају, у бројне агресије на друге државе и милионе изгубљених живота. Време је показало да то не може да помогне. Као што није могло да помогне британској империји после њеног банкротства 1901. године.

У основи, Америка и Запад су од пада Берлинског зида губили време. Уместо да се суоче са новом реалношћу и време користе за изналажење решења за ту нову реалност, Америка и њене европске земље савезнице су, уз ратове, кренуле у освајање нових територија кроз форму прикључења НАТО пакту и Европској унији (ЕУ). Показало се да то није довољно да се очува империја јер они други, “поражени” нису губили време. Ти “поражени” су, суочени са својом реалношћу, вешто користили новостворене могућности и сопствене потенцијале. Кина је тако, на пример, сада највећи амерички кредитор и власник 18 одсто привреде на америчкој територији. Ту су и друге земље кредитори, да наведем само Индију, Русију и Бразил. Истовремено, Америка је сада највећи корисник (туђег) новца из Међународног монетарног фонда (ММФ) што је донедавно била привилегија само земаља такозваног Трећег света. Велика Британија, као највернији амерички савезник и “шампион Империје” сада има јавни дуг од 2 трилиона фунти (2,2 трилиона евра), а бруто друштвени производ (БДП) од око 1,2 трилиона фунти.

Америка и Запад су кроз НАТО и ЕУ освојили источну Европу и Балкан, али су, у ствари, у свету много више изгубили. Изгубили су скоро целу Африку, Јужну Америку и део југоисточне Азије. Изгубили су просторе који сада економски зависе од Кине, Индије, Бразила, Русије и Јужне Африке.

Поред суочавања са реалношћу нестајуће империје, Запад и Америка би требало да се суоче и са историјским искуством Совјетског Савеза које је довело до његове пропасти. Шта би од тога Запад могао да научи? Упркос стотинама милиона долара уложених у дисидентске покрете и моћној пропаганди, Запад није победио комунизам и Совјетски Савез. Совјетски Савез и комунизам су се, као систем и модел организације друштва, сами урушили. Совјетски модел друштва се потрошио, остао без идеја, политичка елита није имала капацитет, и онда је постепено сам себе урушавао. То је била суштина његове пропасти.

Пад Берлинског зида као почетак кризе

Пише: Сениша Љепојевић
уторак, 10 новембар 2009 14:10

Слична је судбина и Западу, пре свега Америке, у пост-зидовско време. Актуелна криза је показала да се амерички модел друштва потрошио, да више нема социјалног, интелектуалног и политичког потенцијала да се носи са изазовима времена. Није реч само о променама него у одсуству елементарног капацитета да се одговори времену у коме савремени људи живе, а то је пост-зидовско време.

Необична је чињеница да је западни свет у савременом добу највише напредовао и социјално и научно и економски, баш у време постојања комунизма и Совјетског Савеза. У том смислу, можда је сам Совјетски Савез много више напретка донео Западу него самом себи. О томе је на Западу први јавно указивао британски историчар аустријско-јеврејског порекла Ерик Хобсбаум (Eric Hobsbawm), али је све то брзо одбачено због историчарева познате левичарске оријентације. Али, то је, упркос томе, чињеница. Да би се, још пре “хладног рата”, парирало новом друштвеном уређењу у тада већ Совјетском Савезу на Западу су уграђивана решења која су била веома напредна. Почев од положаја жена и људских права, па преко социјалне инфраструктуре, општег права гласа, бесплатног школовања и здравствене заштите и права на пензију, све до генералне демократизације политичког живота. То је олабавило социјалне напетости и пробудило социјалну енергију у западним друштвима, што је за резултат имало велики економски напредак и пораст нивоа општег животног стандарда.

После пада Берлинског зида приметно је да сва та тадашња достигнућа којима Запад и дугује свој велики укупни напредак полако, али неумитно нестају. Западна друштва су сада симболи социјалне неједнакости каква је у новијој историји последњи пут запамћена у 19. веку. Нестаје бесплатно школовање, све је мање права на бесплатну здравствену заштиту, а доводи се у питање и право на пензију за све грађане. Заштита радника, оних од чијег рада сви живе, готово да више и не постоји. Повратак на време за које се веровало да је одавно прошло.

У том смислу могли би се рећи да је можда Запад уместо победника постао највећи губитник у пост-зидовском времену.

Има нешто у западној друштвеној култури што је необично ефикасан инструмент – а то је страх. Та култура страха је некако постала “мотор развоја” и основни инструмент власти. Посебно је била ефикасна у време постојања Совјетског Савеза, коначно то је у највећој мери и инспирисало систем “хладног рата”. У време Совјетског Савеза и комунизма та култура страха је имала неко оправдање, јер су “непријатељи” заиста постојали и одатле је потицала њена ефикасност. После пада Берлинског зида и комунизма то је нестало, али је остала култура страха па су, поједностављено говорећи, јер то је много

Пад Берлинског зида као почетак кризе

Пише: Синиша Љепојевић
уторак, 10 новембар 2009 14:10

компликованији систем, измишљани разни непријатељи од Садама Хусеина и исламских терориста до свињског грипа. Али, показало се, све то није довољно.

Запад је, уз то, у новим условима изгубио политички и друштвени идентитет што је додатни проблем. Ако више нема идеолошких подела и цели свет је у истом лонцу, онда неко може бити и бољи од Запада. Шта је онда идентитет Запада? То је питање које још чека одговор. У западној култури политичког идентитета дубоко је укорјењена потреба да постоји “друга страна”, тачније непријатељ и ако такав не постоји на видљив, опипљив начин, онда нема ни идентитета, па ни политике. Што рече израелски државник Шимон Перес: “Кад изгубите непријатеља, изгубили сте и политику”.

Уместо реалности Запад је понудио глобализацију. Испоставило се да је глобализација, и по западном рецепту, комуникација у разним смеровима па се после почетне користи у високим профитима западних компанија и финансијера политичких партија ситуација потпуно променила. Сада они чије је богатство било циљ полако преузимају ауторе глобализације па се више и не зна ко и стоји иза глобализације. Укидање баријера је временом донело више користи онима чија друштва имају више енергије и образовног капацитета па они постепено преузимају светске токове.

У свом том хаосу Запад и Америка још увек имају једну велику предност – културолошку. Такозвана вестернизација света се већ одавно догодила. Масовна култура диктирана и уобличена у Америци и на Западу је доминантан културолошки модел у целом свету. Већини људи на планети је лакше да прихвате и да личе на америчко-западне моделе масовне културе него, на пример, да следе богату традицију нагомилану знањем Кине, духовност Истока или упорност Русије. Али, и ту има један проблем. Произвођачи масовне културе увек зависе од оних који контролишу новац и економију. Производ масовне културе тако може остати исти, али неко други тиме располаже, као што се то већ догодило у Африци или на Куби.

Све то, наравно, не умањује потребу и доброту рушења Берлинског зида и свих баријера у кретању савременог света. Чињеница је, међутим, да се највећи део савременог света, посебно “победници”, Запад и Америка, још увек не сналазе у новим околностима иако је већ протекло 20 година. Пад Берлинског зида је, у ствари, почетак дубоке кризе савременог света која још траје. И потрајаће. Промене у свету су уистину тектонске, а савремена светска политичка елита нема капацитета да се суочи са том новом реалношћу.